

SPIS TREŚCI

OD AUTORA	5
WSTĘP	7

Część pierwsza FILOZOFIA GRECKO-RZYMSKA

Rozdział pierwszy. KOSMOGONICZNE POGLĄDY WSCHODNIE I WCZESNOHEL- LEŃSKIE PRZED POWSTANIEM FILOZOFII GRECKIEJ	25
I. Kosmogoniczne poglądy wschodnie	26
1. Teo- i kosmogoniczne wyobrażenia świata rzeczywistości	26
2. Teo- i kosmogoniczne koncepcje powstania świata	31
3. Teo- i kosmogoniczne koncepcje pochodzenia człowieka i jego roli we wszechświecie	38
II. Naturalistyczne kosmogonie greckie	44
III. Zestawienie i wnioski	47
Rozdział drugi. WCZESNOPRZYRODNICZA UMYSŁOWOŚĆ GRECKA	49
I. Siedmiu mędrców	49
II. W poszukiwaniu pierwszej zasady wszechrzeczy	51
III. Przecistawianie zasady porządku zasadzie istnienia w świecie	52
IV. Metoda dialektycznego ujmowania świata rzeczywistości	54
V. Zaprzeczenie dialektyki istnienia przez formalną dialektykę myślenia	57
VI. Reakcja na logiczny formalizm myślenia pozaobiektywnego	60
1. Monizm atomistyczny	60
2. Monizm naturalistyczny	63
Rozdział trzeci. GRECKI RACJONALIZM HUMANISTYCZNY	66
I. Sofistyka. Racjonalizm indywidualistyczny i sceptyczny relatywizm	67
1. Sofistyka indywidualistyczna	68
2. Sofistyka skrajnie relatywistyczna	69
II. Intelektualizm etyczny Sokratesa	71
III. Szkoły sokratyczne. Przejście od intelektualizmu etycznego do idealizmu obiektywnego. Platon	73
1. Szkoła kyrenejska	73
2. Szkoła kynicka	74
3. Szkoła megarejska	75
4. Akademia ateńska	75
IV. Realizm umiarkowany Arystotelesa	79
Rozdział czwarty. GRECKA FILOZOFIA ŻYCIA	85
I. Epikureizm jako materialistyczny monizm statyczny	87
II. Stoicyzm jako materialistyczny monizm dynamiczny	92
III. Sceptycyzm jako antydogmatyczna metoda filozoficzna	96
Rozdział piąty. TEISTYCZNA GNOZA GRECKO-RZYMSKA W CZASACH CESAR- STWA RZYMSKIEGO	100
I. Hellenistyczna gnoza teistyczna	101

1. Teistyczna gnoza etyczna	102
2. Teistyczna gnoza mistyczna	107
3. Antyteistyczna reakcja racjonalistyczna	110
4. Neoplatonizm jako uniwersalistyczna filozofia teologiczna	113
II. Filozoficzna gnoza judejska	119
1. Nurty filozoficzno- i religijno-ascetyczne	120
2. Kierunki filozoficzno-teozoficzne	120
III. Gnoza jako tajemna wiedza Wschodu	123
IV. Teologiczna gnoza chrześcijańska	126
1. Judejski mesjanizm społeczny	127
2. Pierwotne elementy doktrynalne	130
3. Gnoza wczesnochrześcijańska	132
4. Chrześcijańska apologetyka jako próba uracjonalniania wiary	134
5. Chrześcijańska katecheza	136
6. Dogmatyzm teologiczno-filozoficzny	138
7. Synteza i teologiczna asymilacja starożytnej umysłowości filozoficznej w systemie Aureliusza Augustyna	143
8. Zmierzch gnozy chrześcijańskiej	143
V. Ogólna charakterystyka i historyczne znaczenie filozofii grecko-rzymskiej	143

Część druga

FILOZOFIA WIEKÓW ŚREDNICH

Rozdział pierwszy. HISTORYCZNO-DOKTRYNALNE PRZESŁANKI FILOZOFII ŚREDNIEWIECZNEJ	150
I. Recepcja arystotelizmu w Syrii	150
II. Neoplatoński arystotelizm arabski	151
III. Arystotelizm judejski	157
IV. Znaczenie umysłowości arabsko-żydowskiej	161
Rozdział drugi. METODOLOGICZNA KONCEPCJA FILOZOFII	162
I. Dialektyka Alkuina	163
II. Naturalizm dialektyczny Eriugeny	165
1. Koncepcja filozofii	165
2. Natura świata i istnienia	165
3. Koncepcja człowieka	166
III. Propedeutyka szkoły Auxerre	166
Rozdział trzeci. GENEZA SPORU TEOLOGII Z DIALEKTYKĄ	168
Rozdział czwarty. SPÓR DIALEKTYKÓW Z ANTYDIALEKTYKAMI JAKO WALKA O SUPREMACJĘ TEOLOGII NAD FILOZOFIĄ	173
I. Spór dialektyków z antydialektykami	174
II. Nominalizm i skrajny realizm	176
1. Nominalizm	177
2. Realizm skrajny jako reakcja na dialektyczny racjonalizm nominalistyczny	178
III. Realizm umiarkowany jako próba metodycznego pogodzenia teologii z filozofią	179
IV. Pierwsze próby teologicznej systematyzacji wiedzy	181
Rozdział piąty. INSTRUMENTALNA KONCEPCJA FILOZOFII W ZASTOSOWANIU DO SYSTEMATYZACJI PROBLEMATYKI TEOLOGICZNEJ	183
I. Naturalizm filozoficzny	184
1. Realizm racjonalistyczny	186
2. Naturalizm realistyczny	190
3. Materializm naturalistyczny	192
II. Antynaturalizm paryski	193
III. Instrumentalizm filozoficzno-teologiczny	202
Rozdział szósty. FILOZOFICZNO-TEOLOGICZNA RECEPCJA ARYSTOTELIZMU I OPOZYCJA WOBEC NIEJ	204
I. Wstępno-encyklopedyczna recepcja arystotelizmu	206
II. Filozoficzno-teologiczna recepcja arystotelizmu	210
1. Instrumentalno-teologiczna recepcja arystotelizmu	210

2. Instrumentalno-naturalistyczna recepcja arystotelizmu	214
3. Teologiczno-doktrynalna recepcja arystotelizmu	215
III. Opozycja przeciw filozoficzno-teologicznej recepcji arystotelizmu	229
1. Opozycja teologiczno-krytyczna	230
2. Opozycyjny nurt naturalistyczny	239
3. Opozycyjny nurt awerroistyczno-racjonalistyczny	243
1. Awerroizm łaciński	243
2. Awerroizm jako modernizm logiczny	246
IV. Znaczenie recepcji filozofii Arystotelesa	246
Rozdział siódmy. ROZKŁAD ŚREDNIOWIECZNEGO SYSTEMU DOKTRYNALNEGO	248
I. Scholastyka tradycyjna	249
1. Albertyzm neoplatoniski i mistyka	249
2. Tomizm	252
3. Szkotyzm	252
II. Nominalizm i konceptualizm jako reakcja na scholastykę	253
1. Nominalizm dialektyczny	253
2. Nominalizm empiryczny	254
3. Konceptualizm Ockhama	256
4. Szkoła Ockhama	258
5. Wpływy i znaczenie nominalizmu u schyłku średniowiecza	261

Część trzecia

FILOZOFIA NOWOŻYTNA

Rozdział pierwszy. FILOZOFIA ODRODZENIA JAKO PRZEJŚCIE DO FILOZOFII NOWOŻYTNEJ	266
I. Scholastyczny teocentryzm doktrynalny	267
1. Nominalizm	267
2. Realizm scholastyczny	268
1. Scholastyczny realizm szkotystyczny	268
2. Albertyzm	269
3. Scholastyka tomistyczna	269
4. Koniec supremacji scholastyki	270
II. Odrodzeniowy humanizm filozoficzny	270
1. Zwrot do starożytności	271
2. Filozofia przyrody	273
3. Filozofia prawa i państwa	279
4. Filozofia religii	281
III. Charakterystyka filozoficznej umysłowości renesansowej	284
Rozdział drugi. WSTĘPNA SYSTEMATYKA FILOZOFII NATURALISTYCZNEJ	285
I. Empiryzm metodologiczny Bacona	286
1. Franciszek Bacon	286
2. Poglądy filozoficzne	287
3. Znaczenie Franciszka Bacona	289
II. Empiryczny naturalizm społeczny Hobbesa	290
1. Tomasz Hobbes	290
2. Poglądy filozoficzne	290
3. Znaczenie filozofii Hobbesa	293
III. Naturalizm religijny Cherbury'ego	293
1. Edward Herbert Cherbury	294
2. Poglądy filozoficzne	294
3. Znaczenie filozofii Cherbury'ego	295
IV. Znaczenie filozoficznego naturalizmu	295
Rozdział trzeci. RADYKALIZM METODYCZNY KARTEZJUSZA	296
I. Kartezjusz — twórca nowej metody filozofowania	297
1. Życie i twórczość filozoficzna	297
2. Poglądy naukowe i filozoficzne	298
3. Znaczenie filozofii Kartezjusza	301
II. Szkoła kartezjańska	302
III. Uwagi na temat dalszego rozwoju kartezjanizmu	303

Rozdział czwarty. Z DZIEJÓW REAKCJI NA FILOZOFIĘ KARTEZJAŃSKĄ	304
I. Reakcja teologiczno-fideistyczna	305
1. Opozycja teologiczna	305
2. Opozycja fideistyczna	305
II. Opozycja naturalistyczna	306
III. Pojedynczy nurt spirytualistyczny	308
1. Okazjonalizm	308
2. Ontologizm	309
Rozdział piąty. RACJONALIZM MONISTYCZNO-METAFIZYCZNY	311
I. Racjonalizm materialistyczno-monistyczny	311
1. Życie i twórczość filozoficzna Spinozy	312
2. Poglądy Spinozy	312
3. Znaczenie filozofii Spinozy	315
II. Racjonalizm pluralistyczno-monadologiczny	315
1. Życie i twórczość Leibniza	315
2. Poglądy filozoficzne	316
3. Znaczenie filozofii Leibniza	317
Rozdział szósty. RACJONALIZM EMPIRYCZNO-SENSUALISTYCZNY	319
I. Racjonalizm empiryczny Locke'a	320
1. Życie i twórczość filozoficzna	320
2. Poglądy	320
3. Znaczenie filozofii Locke'a	324
II. Racjonalizm idealistyczno-subiektywny Berkeley'a	324
1. Życie i twórczość filozoficzna	325
2. Poglądy filozoficzne	325
3. Charakterystyka ogólna	327
III. Racjonalistyczny empiryzm sceptyczny Hume'a	327
1. Życie i twórczość filozoficzna	327
2. Poglądy filozoficzne	328
3. Znaczenie filozofii Hume'a	330
IV. Dalsze dzieje i rola empiryzmu sensualistycznego	330
Rozdział siódmy. RACJONALIZM NATURALISTYCZNY	333
I. Empiryzm jako źródło racjonalizmu naturalistycznego	333
II. Naturalizm sensualistyczny	336
III. Naturalizm materialistyczny	337
1. Materializm typu przyrodniczego	337
1. Julian Offray de La Mettrie	337
2. Paweł Henryk Dietrich von Holbach	338
3. Denis Diderot	340
2. Materializm społeczno-moralny	342
1. T. Klaudiusz Adrian Helwecjusz	342
2. Poglądy	343
3. Naturalizm materialistyczny	345
IV. Naturalizm metodologiczny	346
V. Naturalizm antyintelektualistyczny	348
VI. Znaczenie francuskiego racjonalizmu naturalistycznego	350
Rozdział ósmy. OPOZYCJA PRZECIW EMPIRYZMOWI I RACJONALIZMOWI	352
I. Racjonalizm antyempiryczny	352
II. Racjonalizm eklektyczno-empiryczny	355
1. Niemiecki racjonalizm deistyczno-eklektyczny	355
2. Racjonalizm o nastawieniu empiryczno-naturalistycznym	355
1. Gotthold Efraim Lessing	356
2. Jan Godfryd Herder	356
III. Krytycyzm Kanta jako sprzeciw wobec empiryzmu i racjonalizmu	358
1. Życie i dzieła	359
2. Poglądy poprzedzające okres filozofii krytycznej	360
3. Poglądy Kanta w okresie filozofii krytycznej	360
4. Sens i historyczna rola filozofii krytycznej Kanta	366
IV. Bezpośredni zwolennicy i przeciwnicy kantyizmu	366

FILOZOFIA WIEKU XIX I WSPÓŁCZESNA

Rozdział pierwszy. KLASYCZNA FILOZOFIA NIEMIECKA JAKO METODOLOGICZNY ZWROT W NOWOŻYTNEJ KONCEPCJI FILOZOFII	371
I. Idealizm subiektywny Fichtego	372
1. Życie i dzieła	373
2. Poglądy	373
3. Znaczenie filozofii Fichtego	376
II. Idealizm obiektywny Schellinga	376
1. Życie i dzieła	376
2. Poglądy	377
3. Znaczenie i wpływy filozofii Schellinga	381
III. Idealizm absolutny i ewolucyjny Hegla	382
1. Życie i dzieła	382
2. Poglądy	382
3. Znaczenie i dalsze dzieje heglizmu	386
IV. Historyczne znaczenie idealizmu niemieckiego	387
Rozdział drugi. FILOZOFIA APRIORYCZNA I POZYTYWISTYCZNA	388
I. Metafizyczno-humanistyczna opozycja kantyzmu	388
1. Realizm metafizyczny	389
1. Irracjonalizm metafizyczny Schopenhauera	389
2. Realizm pluralistyczny Herbarta	390
3. Filozofia organiczna	392
4. Wartość i znaczenie realizmu metafizycznego	392
2. Metafizyka indukcyjna	392
1. Paralelizm psychofizyczny Fechnera	393
2. Empiryzm spirytualistyczny Lotzego	393
3. Monizm konkretny Hartmanna	394
4. Metafizyczny woluntaryzm Wundta	394
5. Inni metafizycy indukcyjni	396
6. Znaczenie metafizyki indukcyjnej	396
3. Neokantyzm	397
1. Szkoła marburska	397
2. Szkoła badeńska	399
4. Historyczna charakterystyka kantyzmu	402
II. Opozycja pozytywistyczna przeciw filozofii idealistycznej i materialistycznej	402
1. Narodziny pozytywizmu	404
1. Zasady filozofii pozytywnej	404
2. Bezpośredni zwolennicy Comte'a	406
3. Dalszy rozwój pozytywizmu	407
2. Kierunki pozytywistyczne empiryczno-realistyczne	407
1. Indukcyjny empiryzm logiczny	408
2. Pozytywizm ewolucyjny	409
3. Pragmatyzm	411
4. Realizm i neorealizm	414
5. Neopozytywizm	415
3. Kierunki pozytywistyczne epistemologiczne	418
1. Empiriokrytycyzm	418
2. Fikcjonizm	420
3. Pozytywizm skrajnie idealistyczny	420
4. Pozytywistyczna filozofia życia	422
1. Wartościująca „filozofia życia”	423
2. Filozofia „pędu życiowego”	425
3. Nowożytne nurty teozoficzne	428
5. Doktrynalne i ideowe konsekwencje pozytywizmu	430
III. Metafizyczny aprioryzm przeciwko idealizmowi	430
1. Fenomenologia	431
1. Edmund Husserl	432
2. Max Scheler	433
3. Znaczenie i dalsze losy fenomenologii	434
2. Egzystencjalizm	435
1. Marcin Heidegger	436
2. Karol Jaspers	437
3. Jan Paweł Sartre	438

4. Gabriel Marcel	439
5. Charakterystyka i znaczenie egzystencjalizmu	440
IV. Niekonsekwencje filozofii apriorycznej i pozytywistycznej	441
Rozdział trzeci. FILOZOFIA SKRAJNIE METAFIZYCZNA	442
I. Scholastyka czasów nowożytnych	443
1. Tradycjonalistyczny iluminatyzm	445
2. Ontologiczny intuicjonizm	446
3. Metafizyczny racjonalizm scholastyczny	446
4. Konsekwencje scholastycznej recepcji racjonalizmu	447
II. Scholastyka w opozycji przeciw idealizmowi i nowożytnemu racjonalizmowi	448
1. Neoscholastyka jako sprzeciw wobec racjonalizmu i naturalizmu	448
2. Tomistyczna podbudowa neoscholastyki	452
3. Tomizm jako doktrynalny system współczesnego katolicyzmu	454
1. Nowożytne szkoły tomistyczne	454
2. Metodologiczne i doktrynalne założenia tomizmu	455
3. Doktrynalny i ideologiczny sens tomizmu	462
4. Neotomizm we współczesnym systemie katolickim	462
5. Współczesny personalizm jako wyraz ideologii tomistycznej	465
1. Mounierowski personalizm „społecznego zaangażowania”	465
2. Personalizm tomistyczny	469
3. Ideowy sens personalizmu	472
III. Zestawienie i ocena zadań filozofii metafizycznej	472
Rozdział czwarty. MATERIALIZM DIALEKTYCZNY	474
I. Źródła materializmu dialektycznego	474
1. Historyczne uwarunkowania pośrednie marksizmu	475
1. Utopia komun społecznych	475
2. Próby teoretycznego uzasadnienia potrzeby równości społecznej	476
3. Wielowiekowa tradycja filozofii materialistycznej	478
2. Historyczne uwarunkowania bezpośrednie marksizmu	478
1. Obiektywny konflikt sprzeczności społeczno-gospodarczych	479
2. Ideowy konflikt sprzeczności dualizmu ducha i materii	479
3. Materializm i rozwój nauk przyrodniczych	480
II. Twórcy i teoretycy materialistycznej filozofii dialektycznej	484
1. Karol Marks	484
2. Fryderyk Engels	486
3. Włodzimierz Iljicz Uljanow Lenin	487
4. Znaczenie filozofii i nauki Marksa, Engelsa, Lenina	489
III. Elementy materialistycznej filozofii dialektycznej	489
1. Materializm dialektyczny	489
1. Materializm	489
2. Materializm i dialektyka	490
3. Podstawowe prawa dialektyczne	491
4. Dialektyka poznania	493
5. Materialistycznodialektyczna koncepcja człowieka	494
2. Materializm historyczny	496
1. Produkcja jako materialna podstawa życia społecznego	496
2. Historia jako rozwój formacji społecznych	497
3. Prawa rozwoju społecznego	498
4. Walka klasowa i problem państwa	498
5. Teoria o roli mas ludowych w dziejach	499
6. Zagadnienie postępu społecznego	500
7. Klasowy charakter filozofii	500
8. Historycznie i społecznie uzasadnione założenie klasowości i partyjności nauki i filozofii	501
IV. Ideologiczny sens materializmu dialektycznego i historycznego	502
REFLEKSJE I WNIOSKI	503
BIBLIOGRAFIA	506
SKOROWIDZ NAZWISK	584
SKOROWIDZ RZECZOWY	595